

Posvojenje iz perspektive posvojenog djeteta

Tuksar, Janja

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:103820>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Janja Tuksar

**POSVOJENJE IZ PERSPEKTIVE POSVOJENOG
DJETETA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Janja Tuksar

**POSVOJENJE IZ PERSPEKTIVE POSVOJENOG
DJETETA**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: doc. dr. sc. Koraljka Modić Stanke

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Institut posvojenja	2
2.1. <i>Vrste posvojenja</i>	5
2.1.1. <i>Zatvorena posvojenja</i>	5
2.1.2. <i>Otvorena posvojenja</i>	7
3. Značenje posvojenja za dijete	8
3.1. <i>Razumijevanje posvojenja</i>	9
3.2. <i>Izazovi posvojenja</i>	11
4. Odnos djeteta i biološke obitelji nakon posvojenja	14
4.1. <i>Uloga kontakta s biološkim roditeljima u otvorenim u odnosu na zatvorena posvojenja</i>	14
4.2. <i>Specifičnosti odnosa između braće i sestara tijekom posvojenja</i>	16
4.2.1. <i>Posvojenje braće i sestara u istu obitelj</i>	17
4.2.2. <i>Razdvajanje biološke braće i sestara posvojenjem</i>	18
4.2.3. <i>Odnos između biološke i posvojene djece u posvojiteljskoj obitelji</i> .	18
4.2.4. <i>Kontakt s biološkom braćom i sestrama nakon posvojenja</i>	19
5. Zaključak	21
Literatura	23

Posvojenje iz perspektive posvojenog djeteta

Sažetak:

U radu se govori o posvojenju, kao obliku zaštite djeteta bez roditeljske skrbi, stavljajući naglasak na perspektivu djeteta. Rad je usmjeren na razumijevanje posvojenja i izazove koje ono sa sobom nosi te na odnose sa članovima biološke obitelji, a ponajviše na odnose sa braćom i sestrama. Posvojenje djeci nudi stabilnost, a posvojiteljima ostvarivanje roditeljske uloge, no postoje i brojni izazovi. Kako bi proces posvojenja bio što uspješniji važno je da najbolji interes djeteta pri posvojenju predstavlja prioritet. Kako djeca odrastaju, povećava se njihova svijest o posvojenju, a s time može doći do povećanja teškoća s kojima se suočavaju – npr. nošenje s gubitkom, integracije dvojnog identiteta i drugo. Kontakt sa biološkim roditeljima te biološkom braćom i sestrama, posvojenoj djeci može pružiti stabilnost te pomoći u izgradnji identiteta, no s druge strane on može biti izvor nestabilnosti i frustracije. Zbog svega navedenog, profesija socijalnog rada nameće se kao glavna u procesima podrške i pomoći posvojenom djetetu.

Ključne riječi: posvojeno dijete, izazovi, perspektiva djeteta, otvoreno posvojenje, biološki roditelji, braća i sestre

Adoption from the perspective of the adopted child

Abstract:

The paper discusses adoption as a form of child protection in the absence of parental care, emphasizing the child's perspective. The focus of the paper is on understanding adoption and the challenges it entails, particularly in relation to biological family ties, and most importantly, relationships with siblings. Adoption offers children stability and provides adoptive parents with the opportunity to attain a parental role, yet numerous challenges persist. To ensure the success of the adoption process, prioritizing the best interest of the child is crucial. As children mature, their awareness of their adopted status increases, potentially leading to greater difficulties, such as coping with loss, integrating dual identities, and other related issues. Contact with biological parents and biological siblings can provide stability and aid in identity formation for adopted children, but conversely, it can also be a source of instability and frustration. Consequently, the profession of social work emerges as pivotal in providing support and assistance to adopted children throughout the processes involved.

Key words: adopted child, challenges, child's perspective, open adoption, biological parents, siblings

Izjava o izvornosti

Ja, Janja Tuksar pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Janja Tuksar

Datum: 19.06.2024.

1. Uvod

Svako dijete ima pravo na odrastanje u vlastitoj obitelji. Navedeno se jamči Konvencijom o pravima djeteta koja navodi kako se djetetu radi ostvarivanja potpunog i skladnog razvoja svoje osobnosti, treba omogućiti da raste u obiteljskoj sredini koja je puna sreće, ljubavi i razumijevanja (Konvencija UN-a, 2001.; prema UNICEF, 2008.). No, to pravo može se ograničiti u situacijama kada roditelj zanemaruje svoju roditeljsku ulogu, zanemarujući odgoj i obrazovanje djeteta ili pak ako nedovoljno skrbi o prehrani i higijeni djeteta (Čop i Svalina, 2015.). U situacijama kada upravo iz prethodno navedenih razloga postoji „*opasnost za život i zdravlje ili dobrobit djeteta koji se mogu zaštititi samo izdvajanjem djeteta iz neposrednog okruženja, Hrvatski zavod za socijalni rad će odlučiti o mjeri žurnog izdvajanja djeteta od roditelja ili druge osobe kod koje se dijete nalazi*“ (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.135.st.1.) Nadalje, prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi može se priznati usluga boravka, organiziranog smještaja, smještaja u kriznim situacijama te usluga smještaja u drugim slučajevima.

Prema podacima Ministarstva rada, mirovinskog sustava i socijalne politike u 2022.godini priznat je smještaj u kriznim situacijama za 1 073 djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.), što nam ukazuje na veliki broj djece smještenih u domove za djecu i udomiteljske obitelji. Prema istom izvoru u 2022. godini bilo je ukupno 574 djece koja su ispunjavala pretpostavke za posvojenje, dok je tijekom 2022. godine realizirano samo 196 posvojenja. Pritom se navodi da je u istoj godini broj potencijalnih posvojitelja upisanih u Registar posvojitelja iznosio 833, dok je broj zaprimljenih namjera za posvojenja bio 361. Također, prema dobnoj strukturi najviše je posvojeno djece u dobi od prve do pete (98), odnosno od pete do desete godine (62) (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023.). Stoga, navedene godine u Hrvatskoj je zasnovano najviše posvojenja u posljednjih nekoliko godina (Adopta, 2023.), no u Hrvatskoj je još uvijek prisutan trend velikog broja djece koja ostaju živjeti udomiteljskim obiteljima i dječjim domovima.

Posvojenje predstavlja jedan od netradicionalnih oblika obitelji te se smatra najprimjerenijim oblikom zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Zajednička karakteristika posvojene djece jest da ona ne odrastaju u svojim biološkim obiteljima (Hodges, 2005.). Posvojitelji se iz različitih razloga odlučuju na posvojenje djeteta te kako bi realizirali svoje roditeljstvo posvojitelji prolaze vrlo dugotrajan put praćen sumnjama i neizvjesnošću te ustrajnom upornošću i strpljivošću (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). No, i djeca se susreću sa raznim izazovima tijekom procesa posvojenja. Ona uglavnom dolaze iz obitelji narušenih obiteljskih odnosa, proživjeli su zanemarivanja ili zlostavljanja te naposljetku i gubitak te odvajanje od bioloških roditelja, stoga ne čudi činjenica kako se tijekom prilagodbe na posvojenje kod djece može javiti agresivnost ili pak anksioznost (Petrović, 2023.). Važno je da posvojitelji imaju na umu i uvažavaju povijest djece te da im pristupaju sa puno razumijevanja te na taj način olakšaju proces prilagodbe.

Cilj ovog završnog rada jest dobiti uvid u djetetovu perspektivu procesa posvojenja. Ovim radom nastojat će se opisati sam proces posvojenja te pobliže objasniti različite vrste posvojenja s obzirom na strukturalnu otvorenost, izdvajajući pozitivne i negativne strane svakog od njih. U nastavku će se detaljnije posvetiti perspektivi djeteta, njegovom razumijevanju i izazovima s kojim se susreće posvojenjem, ulogom kontakta s biološkim roditeljima u otvorenim posvojenjima, a naposljetku i odnosima braće i sestara, kao jednom od najvažnijih odnosa u životu.

2. Institut posvojenja

Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.180., st.1.) posvojenje *„je poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta.“* Stoga, može se zaključiti kako posvojenjem posvojitelji stječu pravo na roditeljsku skrb. Prilikom posvojenja susreću se interesi djeteta, posvojitelja i bioloških roditelja te je važno uzeti u obzir interese svih dionika. Ipak prednost se daje interesima djeteta s obzirom da je temeljno pravilo prilikom posvojenja da se ono može zasnovati samo ako je u najboljem interesu djeteta (Jakovac-Lozić, 2021.). Važno je spomenuti kako

se posvojenje „može zasnovati do osamnaeste godine života djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.181., st.1.). Nadalje, s obzirom da se ovaj rad ponajviše bavi perspektivom djeteta, potrebno je spomenuti kako tijekom procesa posvojenja, dijete koje je navršilo dvanaest godina treba dati svoj pristanak, dok dijete mlađe od dvanaest godina treba izraziti svoje mišljenje, bez prisutnosti roditelja i posvojitelja, te je djetetovo mišljenje potrebno uzeti u obzirom u skladu s njegovom dobi i zrelosti (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.191). Nastavno na navedeno, prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.206.) posvojitelje se obvezuje na pravo djeteta da dozna da je posvojeno. Posvojitelji su dužni djetetu što prije, a najkasnije do sedme godine života reći da je ono posvojeno te ako je posvojeno u kasnijoj dobi, neposredno nakon zasnivanja posvojenja.

U početku kada se proces posvojenja počeo tek razvijati smatralo ga se rješanjem društvenih problema, no malo se pažnje pridavalo kako ono utječe na posvojeno dijete, posvojitelje te na biološku obitelj (Zamostny i sur., 2003.). Proces posvojenja sa sobom nosi različite pozitivne posljedice na živote posvojenog djeteta, ali i samih posvojitelja. Posvojiteljima omogućuje da se realiziraju u roditeljskoj ulozi, dok djeci koja su posvojena, ono nudi stabilnost, emocionalnu toplinu te sigurnost, koju često nisu imala u biološkim obiteljima (Brodzinsky, 2011.) iz razloga što su u biološkim obiteljima vrlo često bila zlostavljana ili zanemarivana (Hodges, 2005.). Nastavno na prethodno, posvojiteljsko obiteljsko okruženje djeluje kao zaštitni faktor za djecu čiji su biološki roditelji bili ovisni o alkoholu, počinili kaznena djela ili pak imali mentalnu bolest. Na taj način djeca iz takvih obitelji nakon posvojenja iskazuju niže stope kriminalnog i antisocijalnog ponašanja, psihijatrijske hospitalizacije ili pak zlouporabe alkohola u odnosu na biološke roditelje te braću i sestre koja su ostala u biološkoj obitelji (Hodges, 2005.).

Unatoč mnogo pozitivnih učinaka posvojenja, nije rijetko da se posvojiteljske obitelji susreću sa izazovima i komplikacijama. Iacono i McGue (2008.; prema Brodzinsky, 2011.) navode kako posvojena djeca češće pokazuju više eksternaliziranih i internaliziranih problema u ponašanju te probleme u učenju u odnosu na vršnjake koji nisu posvojeni. Uzroci toga ponajprije se objašnjavaju ranim traumatskim iskustvima prije posvojenja (Palacios i Brodzinsky, 2010., prema Grotevant i

McDermott, 2014.). Međutim, Juffer i Van Ijzenfoorn (2005.) navode kako se ponekad normativne krize, npr. suočavanje s gubitkom biološke obitelji, mogu pogrešno klasificirati kao problemi u ponašanju. U skladu s tim, Brodzinsky (1993., prema Vučković i Modić Stanke, 2016.) navodi kako se povećano upućivanje posvojene djece stručnjacima mentalnog zdravlja djelomično može opisati stavovima društva i očekivanjima prema posvojenoj djeci, a ne većim potrebama i problemima posvojene djece. Tomu u prilog govore i domaća istraživanja poput onog kojeg je provela Modić Stanke (2016.; prema Vučković i Modić Stanke, 2016.) u kojem je korištenjem kvazi-eksperimentalnog nacrtu demonstrirala sklonost sudionika (budućih stručnjaka) da posvojeno dijete koje pokazuje eksternalizirana ponašanja, u usporedbi s biološkim djetetom, procjenjuju tužnijim, emocionalno nestabilnijim, slabijeg školskog uspjeha, manje motiviranim za učenje i manje zainteresiranim za sudjelovanje u nastavi.

Posvojitelji se pak susreću sa specifičnim izazovima. U svom istraživanju Kralj i suradnici (2014.) navode da dugotrajnost postupka kod posvojitelja stvara neizvjesnost te negativni psihološki pritisak. Također, izazov predstavlja mala količina informacija o djetetu kojom posvojitelji ponekad raspolažu (npr. u nekim situacijama nisu dobili zdravstvene, psihološke niti razvojne podatke o djetetu) što kod posvojitelja i posvojenog djeteta stvara osjećaj neugode te dovodi u poziciju da ponovno pojašnjavaju vlastitu povijest (Kralj i sur., 2014.). Isto istraživanje pokazuje kako se dolaskom djeteta u obitelj posvojitelji mogu susresti sa zahtjevnim ponašanjima i teškoćama djeteta (primjerice dijete teško uči socijalne vještine, nesigurnost i strah, agresivno ponašanje, zdravstvena i odgojna zapuštenost i slično) što im stvara dodatan izazov. Slijedom svega navedenog posvojiteljima je potrebna sustavna podrška, koja prema Blažeka Kokorić i Birovljević (2015.) ne postoji, a dodatnu prepreku traženju iste predstavlja činjenica da se neki od posvojitelja srame priznati stručnjacima da im je teško.

Prije procesa posvojenja provodi se priprema djeteta za posvojenje u svrhu što bolje prilagodbe djeteta na posvojenje i što pozitivnijeg iskustva posvojenja. Miletić (2015.) opisuje iskustvo pripreme djeteta za posvojenje u Dječjem domu Zagreb. Na početku, dijete se upoznaje s posvojiteljima te se počinju družiti. Kroz druženja posvojitelji i dijete se međusobno upoznaju, posvojitelji prepoznaju koje su potrebe

djeteta, a Miletić (2015.) navodi da naposljetku posvojitelji uče kako biti roditelji te se tada suočavaju sa svojim strahovima, koje uspijevaju uspješno razriješiti. Preporuča se da se sve fotografira, kako bi djeca kasnije mogla učiti o svojoj povijesti i što bezbolnije prihvatiti da su posvojena. Upravo kroz ovakvu podršku i praćenje djece i posvojitelja prije samog posvojenja, povećava se uspješnost posvojenja (Miletić, 2015.).

2.1. Vrste posvojenja

Posvojenje predstavlja složeni proces koji se razlikuje od zemlje do zemlje, a jedan od ključnih čimbenika razlike je stupanj otvorenosti posvojenja. Različiti oblici posvojenja omogućuju se kako bi se posvojenje prilagodilo potrebama svih uključenih strana. Strukturalna otvorenost posvojenja odnosi se na razinu komunikacije između bioloških roditelja, posvojitelja i posvojenog djeteta (Brodzinsky, 2005., prema Neil, 2009.b). S obzirom na strukturalnu otvorenost razlikujemo zatvoreno, otvoreno te poluotvoreno posvojenje. U Sjedinjenim Američkim Državama, Velikoj Britaniji te Australiji najčešći i najmanje sporan oblik kontakta nakon posvojenja jest razmjena pisama kojima upravljaju posredničke službe (Neil, 2008., prema Chateaufeuf i sur., 2018.), dok u hrvatskom kontekstu opisani kontakt nakon posvojenja nije predviđen zakonom.

2.1.1. Zatvorena posvojenja

Zatvoreno posvojenje obilježeno je izostankom kontakta između posvojenog djeteta i bioloških roditelja te je time otežana i mogućnost prikupljanja i razmjene informacija o podrijetlu posvojenog djeteta (Child Welfare Information Gateway, 2013., prema Petrović, 2023.). Kod zatvorenog posvojenja dijele se samo neke informacije o biološkim obiteljima posvojenika te ne postoji kontakt između posvojenog djeteta te bioloških roditelja (Heath, 2012.). Zatvorenost posvojenja proizlazi iz potrebe da se zaštite biološki roditelji, posvojitelji i posvojeno dijete (Bussiere, 1998.; prema Ge i sur., 2008.). Stoga, Gilmore (2023.) sumira pozitivne

strane zatvorenog posvojenja. Za početak, biološkim roditeljima ono pruža privatnost te im daje mogućnost da nastave dalje sa svojim životom. Nadalje, posvojitelji ne trebaju „dijeliti“ dijete sa biološkim roditeljima, ne postoji opasnost od uplitanja bioloških roditelja ili osjećaja suroditeljstva, a ujedno kod posvojitelja jača osjećaj „prava“ na roditeljstvo te se povećava samouvjerenost roditeljstva. Naposljetku, zatvoreno posvojenje štiti posvojeno dijete od utjecaja emocionalno nestabilnih roditelja (Gilmore, 2023.).

Kada se govori o negativnim stranama zatvorenog posvojenja, važno je spomenuti neizvjesnost koja je prisutna kod svih članova posvojiteljske trijade. Za početak, biološki roditelji mogu biti zabrinuti za djetetovu dobrobit jer nemaju nikakve informacije o tome kako je dijete (Gilmore, 2023.). S neizvjesnosti se susreću i posvojitelji – bilo da je ona povezana s nepoznavanjem djetetove povijesti i potencijalnih popratnih rizika, bilo da je povezana s (iracionalnim) strahom da bi roditelji mogli tražiti dijete natrag. I konačno, neizvjesnost je prisutna i kod posvojene djece. Nepoznavanje vlastite povijesti, osobina bioloških roditelja te okolnosti rođenja kod djece može stvoriti izazove u definiranju vlastitog identiteta (Heath, 2012.) Također, djeca često mogu imati problema sa samopoštovanjem te ono može dovesti do niza pitanja na koja djeca često ne dobiju odgovore sve dok ne odrastu (Gilmore, 2023.). Grotevant i suradnici (2011.; prema Heath, 2012.) zaključili su kako i u zatvorenim posvojenjima djeca mogu otvoreno komunicirati o posvojenju, no ti razgovori nisu toliko česti kao što su otvorenim posvojenjima. Neil (2009.a) je također pokazala kako čak i kada nema strukturalne otvorenosti, djeca koja ima podršku za otvorenu komunikaciju unutar posvojiteljske obitelji pokazuju bolje emocionalne ishode i razvijaju zdraviji identitet. U skladu s navedenim, Brodzinsky (2006.) u svom istraživanju ističe kako komunikacijska otvorenost može pružiti značajnu podršku djeci u posvojenju, čak i kada nije prisutna strukturalna otvorenost, ističući kako je navedeno posebno važno u slučajevima kada kontakt s biološkim roditeljima može biti emocionalno štetan ili nesiguran.

U Hrvatskoj su zakonom dopuštena samo zatvorena posvojenja. Prema Obiteljskom zakonu (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.217., st.1.,2.) „*podaci o posvojenju službena su tajna*“ te spise predmeta i očevidnik posvojenja vodi Hrvatski zavod za socijalni rad. Uvid u spise o posvojenju omogućen je samo

punoljetnom posvojeniku, posvojitelju i roditelju koji je dao pristanak da dijete posvoji njemu poznati posvojitelj, krvim srođnicima ukoliko za to postoji pristanak punoljetnog posvojenika te maloljetnom posvojeniku ukoliko se utvrdi da je to u njegovom interesu (Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.217.). Time je primjetno kako zakonom nije predviđen kontakt posvojenika sa članovima biološke obitelji. Međutim, člankom 206. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.) ističe se pravo posvojenog djeteta da sazna informacije o svojem podrijetlu. Stoga se može zaključiti da iako u Hrvatskoj postoji zatvoreni oblik posvojenja, to ne bi smjelo utjecati na otvorenu komunikaciju o posvojenju i djetetovoj prošlosti i podrijetlu (Petrović, 2023.).

2.1.2. Otvorena posvojenja

Za razliku od zatvorenog, otvoreno posvojenje karakterizira kontakt između biološke i posvojiteljske obitelji (Grotevant & McRoy, 1998.; prema Ge i sur., 2008.). Neka otvorena posvojenja uključuju minimalnu razmjenu informacija te minimalan kontakt, dok druga uključuju čestu interakciju između posvojenog djeteta i bioloških roditelja (Siegel, 2008.). Sorich i Sierbert (1982., prema Demick i Warner, 1988.) otvoreno posvojenje dijele u 3 skupine: 1. ograničeno otvoreno posvojenje (slike i informacije o razvoju djeteta povremeno se šalju biološkim roditeljima kroz ograničeno vrijeme), 2. poluotvorena posvojenja (biološki roditelji upoznaju posvojitelje, ali se međusobno ne dijele osobni podaci) te 3. potpuno otvoreno posvojenje (biološki roditelji i posvojitelji međusobno komuniciraju i razmjenjuju informacije). Brodzinsky (2005.; prema Smith i sur., 2020.) također govori o vrstama, trajanju i učestalosti kontakata u otvorenim posvoiteljima. Pritom napominje da kontakt ne mora biti direktan nego da se može održavati razmjenjivanjem fotografija, e-mailova ili komunikacijom putem društvenih mreža. Isto tako, ističe da kontakt može biti kontinuiran ili ostvaren samo kroz ograničeno kratko vrijeme nakon posvojenja. U konačnici, kontakt može biti izravan - u kojem se slučaju dijele osobni podaci između bioloških i posvojiteljskih obitelji ili pak neizravan - kada se informacije prenose putem posrednika kao što je, primjerice, agencija za posvojenje (Grotevant i sur., 2013.). U tom smislu, važno je spomenuti kako su upravo biološke majke i bake najčešće uključene u procesu otvorenog posvojenja (French i sur., 2014.;

prema Smith i sur., 2020.), a da se kontakt s biološkom braćom i sestrama najčešće odvija u virtualnom okruženju (Greenhow i sur., 2015.; prema Smith i sur., 2020.).

Protivnici otvorenog posvojenja tvrde kako otvoreno posvojenje može negativno utjecati na posvojitelje, biološke roditelje, posvojeno dijete, a posebice na odnos između posvojitelja i posvojenog djeteta. Tako ističu kako kontinuirani kontakt između posvojenog djeteta i bioloških roditelja sprječava privrženost i odnos između posvojitelja i posvojenog djeteta (Ge i sur., 2008.). Također, smatraju da u otvorenim posvojenjima posvojitelji osjećaju manjak kontrole nad djetetom i manje sigurnosti u svoju roditeljsku ulogu. Nadalje, navode kako se mogu javiti problemi povezani s ometenim procesom tugovanja, s obzirom da ne dolazi do konačnog razdvajanja djeteta i bioloških roditelja (Kraft i sur., 1985.; prema Ge i sur., 2008.). Unatoč tome, pokazalo se kako protivnici nisu bili u pravu te posvojenje može imati pozitivne učinke ako se sve provede planski i uz organiziranu podršku.

Pozitivne strane otvorenog posvojenja jesu te što posvojitelji kroz kontakt sa biološkim roditeljima posvojenog djeteta mogu saznati povijest problema, etničko i kulturno podrijetlo i razloge posvojenja djeteta (Siegel, 2003.; prema Ge i sur., 2008.). Također, posvojitelji se osjećaju više sigurnima u svojoj roditeljskoj ulozi jer kroz kontakt sa biološkom obitelji, posvojitelji imaju osjećaj da su dobili odobrenje da budu roditelji djeteta (Siegel, 2003. prema Ge i sur., 2008.). Nadalje, biološkim majkama koje su dale svoje dijete na posvojenje, otvorena posvojenja omogućuju da se uvjere kako je njihovo dijete na sigurnom što ublažava tugu kod bioloških majki te one ujedno mogu osjećati ponos zbog svoje odluke (Lancette & McClure, 1992.; prema Ge i sur., 2008.). Istraživanje koje su proveli Siegel i suradnici (2008.) pokazuje kako su posvojitelji otvoreni prema održavanju kontakata između posvojenog djeteta, čak i u situacijama kada se u takvim odnosima javljaju nelagodnosti i izazovi, stavljajući pritom interes djeteta ispred vlastitog. Isti autori naglašavaju kako otvoreno posvojenje funkcionira kada je ono prilagođeno individualnim potrebama, željama i karakteristikama svake pojedinačne situacije (Siegel i sur., 2008.).

3. Značenje posvojenja za dijete

Kao što je već bilo navedeno, tijekom procesa posvajanja važno je voditi se najboljim interesom djeteta. S obzirom na to, u daljnjem dijelu rada posvetiti će pažnja djetetovoj perspektivi posvojenja. Soares i suradnici (2019.) izvještavaju kako djeca kao dobitke posvojenja navode pripadnost obitelji, pozitivne promjene povezane sa njom te uspostavljanje novih društvenih odnosa. Isto tako, više dobitaka od posvojenja identificirala su djeca koja su imala nepovoljniju prošlost (Soares i sur., 2019.).

3.1. Razumijevanje posvojenja

Djeca tijekom odrastanja razvijaju osjećaj vlastitog identiteta (Brodzinsky, 1990.; prema Baxter i sur., 2001.), postupno razvijaju samopoimanje (kako vide sebe) i samopoštovanje (koliko im se sviđa to što vide) te na kraju uče biti zadovoljni sami sa sobom (Okun i Anderson, 1996., prema Baxter i sur., 2001.). Tijekom procesa posvojenja ovaj proces može biti bitno otežan. S obzirom na to što roditelji nastoje već u prvim godinama života prenijeti djeci značajne informacije o posvojenju, najčešće se informacije počinju prenositi djeci tijekom predškolske dobi (Brodzinsky i Pinderhughes, 2002., prema Brodzinsky, 2011.). Vrlo je važno da se djeci postepeno i u skladu sa njihovim stupnjem kognitivnog razvoja govori o posvojenju. Posvojiteljima se preporuča da najprije podijele najosnovnije podatke, koje će tokom vremena kroz otvorenu komunikaciju s djetetom imati prilike nadopunjavati i nadograđivati. Također, važno je voditi brigu o tome na koji način djeca tumače i razumiju pružene informacije, kako se razumijevanje mijenja s godinama te kako znanje o posvojenju utječe na djetetovu prilagodbu, samopoštovanje i identitet (Brodzinsky, 2011.). Otvorena komunikacija posvojitelja o posvojenju povezana je s boljim djetetovim emocionalnim i bihevioralnim razvojem te povećanim samopoštovanjem (Brodzinsky, 2006., Hawkins i sur., 2008.; prema Neil, 2012.). U nastavku rada, biti će prikazan tijek shvaćanja i razumijevanja procesa posvojenja kroz razvojna razdoblja djeteta.

U razdoblju vrtićke odnosno predškolske dobi (od treće do pete godine djetetova života), kada se najčešće počinju dijeliti informacije o posvojenju, djeca postupno uče o tome kako su posvojeni. Djeca se mogu doživljavati posvojenima te govoriti kako su rođeni od druge majke i oca, a ne od roditelja koji ih odgajaju.

Međutim, kapacitet predškolske djece za razumijevanje značenja i implikacija posvojenja još uvijek je prilično ograničen te se događa da roditelji precjenjuju u kojoj mjeri njihova djeca shvaćaju značenje posvojenja (Brodzinsky, 2011.). Melina (1989., prema Baxter i sur., 2001.) navodi kako dijete u dobi od tri godine može ponoviti priču o posvojenju koju je čulo od roditelja, no za pretpostaviti je kako je ono zapravo ne razumije. Dijete najprije treba shvatiti pojam vremena i prostora, kako bi moglo uvidjeti da su se neki događaji dogodili u prošlosti, iako se ih ono ne sjeća (Baxter i sur., 2001.).

Nadalje, tijekom srednjeg djetinjstva (od šeste do dvanaeste godine djetetova života) kod djece dolazi do promjena u kognitivnom i socio-emocionalnom razvoju, što posljedično utječe i na razumijevanje i prilagodbu na posvojenje (Brodzinsky i Pinderhughes, 2002.; prema Brodzinsky, 2011.). U ovom razdoblju djeca postaju svjesna da su njihovi roditelji imali i drugih opcija osim posvajanja, no još uvijek nisu u mogućnosti razumjeti teške okolnosti bioloških roditelja (Brodzinsky, 2011.). Stoga, u ovoj fazi razvoja djeca mogu preispitivati jesu li ona željena od strane bioloških roditelja, što posljedično može utjecati na njihovo samopouzdanje. U srednjem djetinjstvu razvija se i logičko mišljenje, pa tako djeca shvaćaju da stjecanje nove obitelji znači odvajanje od prethodne, biološke obitelji (Brodzinsky, 2011.). Naposljetku, u srednjem djetinjstvu kod djece se razvija empatija te razumijevanje perspektive druge osobe, što dovodi do toga da se djeca često pitaju razmišljaju li njihovi biološki roditelji o njima, jesu li nezadovoljni te žale li zbog njihovog posvojenja (Brodzinsky, 2011.). Posljedično, kod djece se može javiti tjeskoba, tuga i zbunjenost. Jednako tako, tijekom srednjeg djetinjstva, djeca shvaćaju da većina njihovih vršnjaka živi s barem jednim članom biološke obitelji te je to prvi put da dijete sebe vidi drugačije od drugih (Melina, 2000., prema Baxter i sur., 2001.).

Glavni razvojni zadatak adolescencije jest uspostavljanje identiteta uz ostvarenje neovisnosti i odvajanja od obitelji (Okun i Anderson, 1996., prema Baxter i sur., 2001.). Uoči početka adolescencije, kod djece se razvija apstraktno mišljenje te bolje razumijevanje implikacija posvojenja, njegove pravne trajnosti i perspektive bioloških roditelja. Isto tako, djeca postaju svjesna na koji ih način društvo percipira te kao i ostali adolescenti oni pokušavaju pronaći svoj identitet i svoje mjesto u društvu (Brodzinsky, 2011.). Potraga za identitetom sasvim je normalna u ovom razdoblju te

posvojitelji to ne bi trebali doživljavati kao prijetnju, već biti spremni prihvatiti djetetovo „dvostruko naslijeđe“ i time pomoći posvojenom djetetu u prihvaćanju svoje stvarnosti (Maguire Pavao, 1998., prema Baxter, 2001.).

Naposljetku, ono što djeci može pomoći pri razumijevanju i prihvaćanju posvojenja te svojeg podrijetla jest takozvana „knjiga života“. Knjigu života započinju izrađivati stručnjaci (socijalni radnici) prije procesa posvojenja u suradnji sa djetetom, dok nakon posvojenja to nastavljaju raditi posvojitelji (Petrović, 2015.). Kroz knjigu života dijete može integrirati svoju prošlost na zdrav način te na taj način lakše proći kroz proces tugovanja, a ujedno i izgraditi vlastiti identitet (Radočaj, 2007.; prema Petrović, 2023.). U Hrvatskoj je s idejom slične funkcije udruga Adopta potaknula razvoj i tiskanje Dnevnika posvojenja (Topčić-Rosenberg i Modić Stanke, 2014., prema Adopta, 2024.) – kao interaktivnog alata za poticanje komunikacije o posvojenju i integriranje različitih dijelova djetetove povijesti u svoje životno iskustvo.

3.2. Izazovi posvojenja

Važno je spomenuti kako su posvojena djeca do trenutka posvojenja prošla različita negativna iskustva, no izazovi posvojenjem ne nestaju u potpunosti. Tijekom prilagodbe na posvojenje, ali i u kasnijim fazama života posvojena djeca mogu se susresti sa brojnim izazovima i problemima, što se posljedično može odraziti i na njihovo ponašanje i zdravlje. Djeca uključena u proces posvojenja izložena su različitim vrstama stresa. Doživljeni stres nužno se veže uz odvajanje od roditelja (Hrdina 1998.; prema Grgec-Petroci, 2019.), a taj stresor je prisutan sam za sebe neovisno o okolnostima koje su dovele do odvajanja. No, već i prije samog odvajanja od roditelja, djeca su također i vrlo često izložena nekoj vrsti traume ili zanemarivanja (Brodzinsky, 1990.; prema Baxter i sur., 2001.). Također, bitno je navesti kako je većina stresnih posljedica posvojenja, posebice u srednjem djetinjstvu, društveno uvjetovana. Društvo od posvojene djece očekuje da su sretna i zadovoljna jer su izabrana za posvojenje te da ne bi trebala osjećati gubitak i tugu. Navedeno dovodi do zbunjenosti i otežavanja procesa tugovanja kod posvojene djece (Neil, 2012., Donalds, 2012., Mitchell, 2018., prema Soares i sur., 2019.). Isto tako stresu pridonose i druge

reakcije okoline, kao što su npr. negativni komentari okoline i njihovih vršnjaka (Brodzinsky, 2011.).

Djeca se tijekom procesa posvojenja, ali i kasnije tijekom života susreću s mnogim gubitcima. Prvi gubitak veže se upravo uz izdvajanje iz biološke obitelji (gubitak roditelja, braće i sestara te šire obitelji), ali i gubitak poznate okoline, prijatelja, krajolika, običaja, hrane, a npr. u slučajevima međunarodnih posvojenja i kulture i jezika. Djeca posvojena u kasnijem djetinjstvu ove će gubitke doživjeti vrlo traumatičnim u odnosu na djecu koja su posvojena u ranom djetinjstvu, koja će ovaj gubitak shvatiti tek u dobi od šest do sedam godina (Smith i Brodzinsky, 2002.; prema Brodzinsky, 2011.). Nadalje, djeca se kasnije u životu mogu susresti i sa gubitkom statusa ako primijete da njihovi vršnjaci imaju negativne stavove o posvojenju i njima samima. Ova vrsta gubitka može negativno utjecati na samopoštovanje i identitet posvojene djece jer naglašava različitost koja se ogleda u različitom izgledu, interesima, osobinama ličnosti, talentima u odnosu na posvojitelje te njihovu djecu. Za neku djecu ta je činjenica sasvim uobičajena, dok kod drugih može dovesti do osjećaja neuklapanja u obitelj (Brodzinsky, 2011.).

Soares i suradnici (2019.) potvrđuju kako posvojenoj djeci razgovor o posvojenju može stvarati poteškoće, posebno kada dijete nije spremno razgovarati o tome. Specifičnost gubitka kod posvojenja jest u tome što on nije nužno trajan, posebice govorimo li otvorenim posvojenjima (Brodzinsky, 2011.). Važno je spomenuti kako upravo iz djetetove perspektive, posvojenje uključuje znatne gubitke, koji često ostaju neprepoznati od strane društva, pa se tako djeca mogu osjećati ignorirano, neshvaćeno i bez podrške (Brodzinsky, 2011.). Kao uobičajen odgovor na gubitak, kod posvojene djece javlja se tugovanje. Ono uključuje niz različitih emocija i ponašanja, pa se tako kod djece javlja tjeskoba, zbunjenost, tuga, ljutnja, plač i ostalo (Brodzinsky, 2011.). Potrebno je navesti kako ne postoji unaprijed određeni obrazac tugovanja te se on razlikuje u trajanju i intenzitetu kod različitih pojedinaca. Što je gubitak kompliciraniji to će proces tugovanja biti teži (Boss, 1999.; prema Brodzinsky, 2011.).

Prilagodba na posvojenje kod djeteta ovisi o raznim čimbenicima, kao što su dob djeteta i okolnosti pod kojima je ono izdvojeno iz obitelji te dob pri dolasku u posvojiteljsku obitelj (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.). Prilagodba je lakša kod

djece koja su posvojena u ranijoj dobi, jer u toj dobi ne shvaćaju značaj gubitka (Jakovac-Lozić, 2021.). No, unatoč tome, postoje dokazi kako se kod djece katkada mogu javiti i poteškoće, kao što je npr. „*tjeskoba kod djeteta, neočekivane emocionalne reakcije, strah od nepoznatih i novih osoba, prevelika privrženost posvojiteljici, problemi sa spavanjem i prehranom...*“ (Dalen, 2011., prema Petrović, 2023.). U tom kontekstu, Soares i suradnici (2019.) na temelju provedenog istraživanja zaključuju kako je prilagodba i izgradnja odnosa sa posvojiteljima teža za djecu posvojenu u starijoj životnoj dobi, što se može objasniti time da je to dijete dulje vrijeme provelo u biološkoj obitelji te bilo izloženo raznim nepovoljnim situacijama te mu je teže vjerovati drugim osobama. Suprotno dokazima o problemima prilagodbe, Neil (2012.) navodi kako se većina posvojene djece uključene u njezino istraživanje osjećala potpuno integriranom u posvojiteljsku obitelj te je izražavala osjećaje ljubavi i bliskosti.

Istraživanja pokazuju kako se kod posvojene djece u većoj mjeri javljaju internalizirani i eksternalizirani problemi u ponašanju u odnosu na vršnjake koji odrastaju u svojim biološkim obiteljima (Brodzinsky, 1984.; prema Grgec-Petroci, 2015.). Jednako tako, kod posvojene djece, primjetni su i problemi mentalnog zdravlja te problemi prilagodbe, pa se tako javljaju različita ponašanja poput agresije, laganja, krađa, udaljavanja od kuće ili pak poteškoća u učenju (Brodzinsky, Pinderhughes, 2002.; prema Grgec-Petroci, 2015.). Također, kod djece se mogu javiti i problemi pažnje, kao što je poremećaj pozornosti s hiperaktivnošću (AHDH) (Juffer i sur., 2011.; prema Grotevant i McDermott, 2014.). No, tumačenje ovih rezultata potrebno je uzeti sa rezervom, s obzirom da su takva istraživanja provedena na kliničkom uzorku, odnosno od roditelja djece koji su zatražili psihološku ili psihijatrijsku pomoć, stoga se rezultati ne mogu generalizirati na svu posvojenu djecu (Blažeka Kokorić i Birovljević, 2015.).

No, s druge strane postoje i istraživanja koja pokazuju kako se djeca u određenoj mjeri mogu dobro prilagoditi na posvojenje te ono djeluje kao čimbenik zaštite djeci kojoj roditelji nisu uspjeli pružiti odgovarajuću roditeljsku skrb (Rutter, 1990., Brodzinsky i Pinderhughes, 2002.; prema Grgec-Petroci, 2015.). Grotevant i McDermott (2014.) zaključuju kako višestruki čimbenici (uključujući genetske,

prenatalne, društvene te čimbenike na strani posvojitelja) doprinose poteškoćama u predviđanju razvojnih ishoda djece.

4. Odnos djeteta i biološke obitelji nakon posvojenja

Nakon posvojenja, odnos djeteta i bioloških obitelji može varirati od otvorenog i podražavajućeg do ograničenog ili prekinutog kontakta. Svim uključenim stranama u posvojenje može odgovarati različiti intenzitet interakcija između posvojenika i bioloških roditelja. Neovisno o vrsti kontakta, važno je da taj kontakt bude u skladu sa dobrobiti i interesom djeteta.

4.1. Uloga kontakta s biološkim roditeljima u otvorenim u odnosu na zatvorena posvojenja

U zatvorenim posvojenjima u kojima ne postoji kontakt s biološkim roditeljima kod djece se mogu javiti specifične teškoće. S obzirom da ne znaju vlastitu povijest, djeca mogu imati pitanja o svojim biološkim roditeljima na koja posvojiteljska obitelj ne može odgovoriti. Kada ona porastu u nekim državama im je omogućeno da dobiju neke neidentifikacijske podatke o svojoj biološkoj obitelji (npr. opise roditelja, razlog davanja na posvojenje), no samo ukoliko su članovi biološke obitelji dali svoj pristanak (Devendorf, 2023.).

Podaci pokazuju kako većina djece želi neku vrstu kontakata s biološkim roditeljima, bilo da je to kontakt licem u lice, pod nadzorom ili putem pisama (Boyle, 2015.). Heath (2012.) u svom radu navodi iskustva posvojenih osoba koja ostvaruju kontakte sa svojim biološkim roditeljima. Većina sudionika u istraživanju navela je da su kod njih pri ostvarivanju prvog kontakta sa biološkim roditelja bile prisutne snažne emocije. Kod nekih je bio prisutan osjećaj straha i ljutnje, dok je kod drugih zadovoljstvo jer su napokon mogli saznati svoju povijest. Grotevant i suradnici (2013.) navode kako je zadovoljstvo kontaktom s biološkim roditeljima prediktor dobre prilagodbe tijekom posvojenja te kako je upravo komunikacija o posvojenju prediktor razvoja identiteta. Boyle (2015.) je svojim istraživanjem pokazao kako je kontakt s

biološkim roditeljima pomogao djeci da stvore sigurnu privrženost sa svojim posvojiteljima te da se oslobode ambivalentnih osjećaja oko gubitka, no također i upozorio kako postoje i djeca kod kojih učinak može biti suprotan. Boyle (2015.) je zaključio kako je upravo zbog toga potrebno da se kontakti između posvojenog djeteta i bioloških roditelja dogovaraju ovisno o pojedinačnom slučaju, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta. Shodno tome, kontakt posvojene djece sa biološkim roditeljima djelotvoran je u situacijama kada je to u skladu s dobrobiti djeteta, jer kroz taj kontakt posvojena djeca mogu saznati više o razlozima svojeg posvajanja, obiteljskim vezama i naslijeđu, uključujući obiteljske sličnosti u osobnosti i talentima (Heath, 2012.).

Isto tako, Sobol i suradnici (2000.) zaključuju kako posvojena djeca koja raspolažu s više informacija o svojim biološkim roditeljima pokazuju više znatiželje i inicijative u komunikaciji sa biološkim roditeljima, ali i posvojiteljima, što posljedično utječe na bolji međusobni odnos. Sen i Broadhurst (2011.; prema Boyle, 2015.) govore kako kontakt s biološkom braćom i sestrama, djedama i bakama te drugim članovima proširene obitelji može pozitivno utjecati na dijete, čak i kada se kontakt s biološkim roditeljima pokazao štetnim. Suprotno prethodno navedenim studijama, Curtis i Paerson (2010.) svojim su istraživanjem utvrdili kako se kod posvojene djece koja su imala kontakt sa svojim biološkim roditeljima u odrasloj dobi javilo više psiholoških problema te su također imali značajno veći osjećaj gubitka, srama i krivnje te su češće bili depresivni i suicidalni, od posvojene djece koja nisu imala kontakt s biološkim roditeljima.

Naposljetku, kako bi se ostvarila uspješna komunikacija tijekom otvorenog posvojenja, potrebno je da posvojitelji i roditelji budu fleksibilni, da imaju dobre interpersonalne vještine te da su predani tom odnosu (Grotevant i sur., 2013.). Pri tome u podršci za uspješno zadržavanje ili ostvarivanje odnosa između djeteta i biološke obitelji socijalni radnici imaju ključnu ulogu (Grotevant i sur., 2013.). Njihova uloga obuhvaća pružanje edukacije i resursa obiteljima kako bi razumjele važnost održavanja kontakata te podrške u razvoju komunikacijskih vještina i rješavanja konflikata. Također, socijalni radnici olakšavaju organizaciju susreta i posjeta između djeteta i biološke obitelji, osiguravajući da su ti susreti sigurni i u skladu s potrebama djeteta.

4.2. Specifičnosti odnosa između braće i sestara tijekom posvojenja

Posvojenjem se stvaraju novi, ali i raskidaju postojeći odnosi između braće i sestara. Odnos između braće i sestara jedan je od najznačajnijih i najvažnijih odnosa u životu pojedinca (Allan, 1979.; prema Meakings i sur., 2017.). Za takav je odnos karakteristično da on nastaje u djetinjstvu te traje cijeli život, a uz to često traje duže od drugih odnosa s bliskim osobama, kao što su npr. roditelji i partneri, jer djeca češće provode više vremena u interakciji s braćom i sestrama, nego sa roditeljima (Dunn, 2007.; prema Meakings i sur., 2017.). Grgec-Petroci (2019.) navodi kako je za odnos braće i sestara specifičan vrlo snažan osjećaj povjerenja, podrške, sigurnosti, razumijevanja, tolerancije te privrženosti. Isto tako, taj odnos utječe na učinkovitost u društvenom i privatnom životu te na sposobnost prilagodbe pojedinca. Značajan je utjecaj odnosa braće i sestara u formiranju identiteta jer upravo takav emocionalno snažan odnos stvara izvor stabilnosti i kontinuiteta (Grgec-Petroci, 2019.). Generalno se može zaključiti kako (pozitivan) odnos braće i sestara u pravilu ima pozitivan utjecaj na emocionalni, kognitivni i socijalni razvoj pojedinca (Meakings i sur., 2017.). No, s druge strane, bratsko-sestrinski odnos ponekad sadrži i negativne odrednice. Tako se među braćom i sestrama može javiti suparništvo, neprijateljstvo ili pak agresivnost (Sanders, 2004.; prema Grgec-Petroci, 2019.). Čimbenik rizika za agresivnost među braćom i sestrama svakako jest izlaganje nasilju tijekom života u biološkoj obitelji (Hetherington i sur., 1999.; prema Meakings i sur., 2017.).

Definiranje odnosa braće i sestara može biti vrlo komplicirano i složeno, posebice za djecu koja su tijekom svojeg života bila u različitim oblicima skrbi. Tako odnosi između braće i sestara mogu obuhvaćati kategoriju genske povezanosti, zajedničke povijesti, obiteljske vrijednosti i kulture ili pak zajednički pravni status (Elgar i Head, 1999.; prema Grgec-Petroci, 2019.). Osvrćući se na perspektivu same djece, ističe se kako ona ne navode da braća i sestre moraju živjeti zajedno, već ističu kako je važno da postoji kontakt između braće i sestara (Edwards i sur., 2006.; prema Grgec-Petroci, 2019.). S druge strane, izdvajanje braće i sestara iz biološke obitelji jednako je rizično i za mlađu i za stariju djecu. U takvoj se situaciji mlađi braća i sestre susreću sa životom u nepoznatim okolnostima bez podrške starije braće, dok se kod starije braće primjećuje briga i odgovornost za mlađu braću, iako oni nisu smješteni

zajedno (Grgec-Petroci, 2019.). Stoga je važno da tijekom posvojenja djeteta stručnjaci saslušaju i uzmu u obzir djetetovu perspektivu i mišljenje prije odluke hoće li se dijete posvojiti zajedno ili bez braće i sestara. Uzimajući u obzir djetetovo mišljenje, karakteristike i dobrobit djeteta te okolnosti u obitelji stručnjaci odlučuju na koji će na način posvojiti braće i sestre.

4.2.1. Posvojenje braće i sestara u istu obitelj

Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl.180., st.4.) potiče se i vodi se briga „*da braću i sestre posvoje isti posvojitelji, ako je to moguće i ako je to u skladu s dobrobiti djeteta*“. Navedena činjenica se podupire iz mnogo pozitivnih razloga koje sa sobom nosi posvojenje od strane istih posvojitelja. Vrlo važan razlog jest međusobna podrška. S obzirom da se radi o djeci koja su najčešće proživjela traumatska iskustva, kao što je npr. gubitak roditelja ili iskustvo zanemarivanja i zlostavljanja, u novim životnim okolnostima oni si mogu međusobno pružati podršku, utjehu i sigurnost te na taj način umanjiti utjecaj odvajanja i gubitka bioloških roditelja (Meakings i sur., 2017.).

Nadalje, ako su braća i sestre posvojeni zajedno, istraživanja sugeriraju kako pokazuju veću psihičku zrelost te iskazuju manje poteškoća u ponašanju u odnosu na braću i sestre koja su odvojena tijekom posvojenja (Grgec-Petroci, 2019.). Nastavno na prethodno navedeno govori i Smith (1998.; prema Grgec-Petroci, 2019.) koji je opazio kako su djeca koja su prije posvojenja manifestirala neku vrstu psiholoških problema, pokazivala manje tih problema nakon posvojenja ako su bila smještena s braćom i sestrama, nego ako su bila smještena odvojeno. Isto tako, braća i sestre posvojeni u istu obitelj dobili su priliku osnažiti svoj bratsko-sestrinski odnos te na taj način nadomjestiti gubitak odnosa sa biološkim roditeljima (Sting, 2013.; prema Grgec-Petroci, 2019.).

Također, u svom istraživanju Meakings i suradnici (2017.) navode kako mlađa djeca često uče po modelu od starije djece kako se prilagoditi novonastaloj situaciji, a isto tako da se kod neke braće i sestara primjećuje poboljšanje međusobnog odnosa otkad žive zajedno u posvojiteljskoj obitelji. No, nerijetko dolazi do situacija gdje starija braća preuzimaju ulogu roditelja prema svojoj mlađoj braći, iz razloga što su

vjerojatno u biološkoj obitelji, zbog zanemarivanja ili neuključenosti od strane bioloških roditelja upravo oni brinu o braći (Meakings i sur., 2017.). Upravo u ovakvim situacijama, uloga socijalnog rada može biti u poticanju i podršci razvoja „zdravih“ odnosa između braće i sestara te pomoći posvojiteljskim obiteljima u kojima postoji sukob ili iskrivljene uloge između braće i sestara. Navedeno će u konačnici dovesti do povećanog zadovoljstva obiteljskim životom te će koristi imati i djeca, ali i sami posvojitelji.

4.2.2. Razdvajanje biološke braće i sestara posvojenjem

Unatoč mnogim pozitivnim ishodima zajedničkog posvajanja braće i sestara, ponekad je braću i sestru potrebno odvojiti tijekom posvojenja. Razlozi za to mogu biti poteškoće u pronalaženju zajedničkog smještaja, razlike u potrebama (npr. velika razlika u njihovoj dobi ili pak postojanje teškoća u razvoju), postojanje različitih problema u ponašanju, konfliktni odnosi među braćom i sestrama ili pak prethodno fizičko ili seksualno zlostavljanje od strane braće ili sestara (Leathers, 2005.). No, kao što navode različiti autori najčešće se braća i sestre posvajaju odvojeno zbog „organizacijskih prepreka, nedostatka zakonske regulative te nedovoljne dostupnosti i adekvatnosti smještajnih resursa i podrške zajednice“ (Shlonsky i sur., 2005., Wrvster i sur., 2005., James i sur., 2008.; prema Grgec-Petroci, 2019.:131). Groza i suradnici (2003.; prema Grgec-Petroci, 2019.) navode kako istraživanja pokazuju višu razinu tjeskobe, depresije i drugih emocionalnih problema i problema u ponašanju braće i sestara koji su razdvojeni posvojenjem u odnosu na braće i sestre koji su posvojeni zajedno. Stoga, postoji velika potreba za održavanjem odnosa i kontakta između braće i sestara koja nisu posvojena zajedno ili pak ako je dio braće i sestara ostao u biološkoj obitelji.

4.2.3. Odnos između biološke i posvojene djece u posvojiteljskoj obitelji

Smještajem djeteta u posvojiteljsku obitelj, prekida se pravni odnos sa svojom biološkom braćom i sestrama, te dijete potencijalno dobiva novu braću i sestre. Neki

posvojitelji odluče se na posvajanje potaknuti željom da svojem biološkom djetetu omoguće život sa braćom i sestrama (Meaking i sur., 2017.). Dolaskom posvojenog djeteta u novu obitelj, mijenja se dotadašnja obiteljska struktura i dinamika. Istraživanja pokazuju na veće poteškoće prilagodbe kod posvojene djece u obiteljima u kojoj već postoje djeca (Wedge i Mantel, 1991.; prema Grgec-Petroci, 2019.), posebice ako roditelji ostvaruju veću bliskost s biološkom djecom (Loehlin i sur., 2010.) ili kada posvojeno dijete doživljava da je to tako (Meakings i sur., 2017.).

Jednako tako i biološka djeca doživljavaju izazove dolaskom novog djeteta u njihovu obitelj. Reakcije se razlikuju ovisno o dobi djeteta. Teškoće u prilagodbi češće su kada su biološka i posvojena djeca slične dobi ili kada posvojeno dijete nije najmlađe u obitelji (Wedge i Mantel, 1991.; prema Grgec-Petroci, 2019.). Suprotno tome, važno je navesti kako upravo postojanje biološke djece u posvojiteljskoj obitelji utječe na bolju prilagodbu posvojene djece (Ternay i sur., 1985., prema Grgec-Petroci, 2019.). Suprotno tome, dokazi upućuju na to da je stopa prekida posvojenja veća u obiteljima u kojima već postoje biološka djeca (Wedge i Mantel, 1991.; prema Meakings i sur., 2021.). Ovdje se prepoznaje važnost pripreme biološke djece na dolazak novog djeteta u obitelj, ali i postojanje sustavne podrške kako bi se biološka djeca prilagodila. No, ne smije se zanemariti i priprema i podrška posvojenoj djeci jer se ona isto tako susreću sa brojim teškoćama.

4.2.4. Kontakt s biološkom braćom i sestrama nakon posvojenja

U posljednje vrijeme u stranim zemljama puno se govori o održavanju kontakata između biološke braće koja su razdvojena posvojenjem. Ponajviše se to odnosi na djecu koja su prije posvojenja dulje vrijeme živjela zajedno sa svojom braćom. U sklopu dokumenta Standardi skrbi izvan vlastite obitelji za djecu u Europi (Quality4children, 2007.) daju se smjernice za održavanje kontakata između braće i sestara koji nisu smješteni zajedno, osim u slučajevima kada bi to dovelo do negativnog i neželjenog ishoda. Prema dimenziji kronosustava Teorije sustava, važno je znati kako se psihološke potrebe pojedinca za kontaktom s braćom i sestrama mijenjaju tijekom života (Palacios, 2009.; prema Meakings, 2017.). Odnose između biološke braće koja su odvojena tijekom posvojenja posebice je potrebno podržavati

tijekom ulaska u adolescenciju i ranu odraslu dob (Walkner i Rueter, 2014.; prema Meakings i sur., 2017.). Iznenadujuće je da, kao što navodi Beckett (2018., prema Meakings i sur., 2021.), djeca pridaju veliki značaj bratsko-sestrinskom odnosu, iako nikad nisu živjela zajedno.

Ludvigsen i Parnham (2004.) istraživali su motivaciju biološke braće za traženjem informacija o svojoj braći i sestrama koji su živjeli u posvojiteljskoj obitelji. Istraživanje pokazuje kako je 69% sudionika krenulo u potragu za posvojenom braćom i sestrom individualno, bez sudjelovanja roditelja. Na pitanje motivacije za potragom, sudionici su izrazili širok raspon razloga i osjećaja. Kao najvažniji razlog navodili su da žele znati što se dogodilo njihovoj braći i sestrama, zatim da žele upoznati svoju braću i sestre te kako je kod njih prisutan osjećaj „dužnosti“ i „obveze“ da potraže svoju braću. U slučaju da braća i sestre ne mogu biti zajedno posvojeni, stručnjaci bi trebali poticati i osnaživati posvojitelje da djeca ostvaraju kontakte s biološkom braćom i sestrama, kada posvojena djeca to traže te kada je to u skladu s njihovom dobrobiti, imajući na umu okolnosti i potrebe djeteta te specifičnosti određene situacije (Sting, 2013.; prema Grgec-Petroci, 2019.).

Neil (2000., prema Cossar i Neil, 2013.) je proveo istraživanje o 168 posvojene djece, od kojih 70% djeca ima jedno ili više rođene braće, a 95% ima braću i sestre koje žive izvan njihove posvojiteljske obitelji. Njih 44% je imalo kontakt sa svom svojom braćom i sestrama, 25% samo sa nekim od braće i sestara, dok 31% nije imalo kontakt sa ni jednim od braće i sestara. Boyle (2015.) je u svom istraživanju potvrdio kako posvojitelji i djeca kontakt s biološkom braćom i sestrama smatraju izuzetno važnim te kako upravo taj kontakt predstavlja čimbenik zaštite u nedostatku sigurne privrženosti biološkim roditeljima. Macaskill (2002.; prema Cossar i Neil, 2013.) pokazuje kako u neki slučajevima kontakt s braćom i sestrama nakon posvojenja može dovesti do retraumatizacije djece, dok u drugim slučajevima kontakt može biti koristan jer mogu razgovarati o svojim prošlim iskustvima. Jednake rezultate potvrđuju Meakings i suradnici (2017.) koji navode kako neka djeca kontakt s braćom i sestrama nakon posvojenja mogu smatrati izvorom utjehe i sigurnosti. Neil i suradnici (2018., prema Meakings i sur., 2021.) primjećuju kako se kontakt među braćom i sestrama javlja češće među djecom koja su posvojena nakon svoje druge godine života u odnosu na djecu koja su posvojena prije druge godine života. Nadalje, Cossar i Neil (2013.)

su sa svojim istraživanjem pokazali kako je posvojenoj djeci bila potrebna pomoć kako bi shvatila svoj odnos i povezanost s biološkom braćom i sestrama, dok je biološkoj braći (osobito onima koji su ostali u biološkoj obitelji) bila potrebna podrška pri prilagodbu na promjene u odnosu s braćom i sestrama.

S obzirom na navedeno, važno je da socijalni radnici potiču i omogućue ostvarivanje kontakata između biološke braće i sestara koja su odvojena posvojenjem što može biti teško ostvarivo u kontekstu trenutno važećeg zakona ukoliko su braća i sestre posvojeni od strane druge obitelji koja nije toliko otvorena za ostvarivanje kontakata ili pak nisu izdvojeni iz biološke obitelji te i dalje žive s biološkim roditeljima. Socijalni radnici trebali bi kad god i kako god je moguće nastojati osigurati da se održavaju zdravi i podržavajući odnosi između posvojenog djeteta i njegove biološke braće i sestara te da im se pruža potrebna podrška i resursi kako bi se ta veza održala i njegovala tijekom vremena unatoč različitim oblicima skrbi.

5. Zaključak

Posvojenje je poseban oblik zaštite djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Unatoč pozitivnim učincima posvojenja, poput stabilnosti i emocionalne topline za posvojeno dijete te realizacije roditeljske uloge za posvojitelje, postoji i brojni izazovi. Posvojena djeca često se suočavaju s problemima u ponašanju, a članovi posvojiteljskih obitelji često nemaju adekvatnu podršku pri suočavanju s navedenim izazovima. Iz ovog razloga, važan korak tijekom posvojenja svakako je priprema djeteta na posvojenje, koja može povećati uspješnost posvojenja i olakšati prilagodbu djeteta na novu obiteljsku situaciju. Djetetova perspektiva trebala biti ključna u vođenju procesa posvojenja, s naglaskom na najbolji interes djeteta. Djeca se razvijaju kroz postupno shvaćanje svoje prošlosti te stvaranjem identiteta, pri čemu otvorena komunikacija o posvojenju igra ključnu ulogu u emocionalnom i bihevioralnom razvoju djeteta. Vrlo je važno da posvojitelji, ali i socijalni radnici, prepoznaju specifične izazove s kojima se suočavaju posvojena djeca, kako bi im se osigurala odgovarajuća podrška tijekom prilagodbe na novu obiteljsku dinamiku.

Uloga kontakta s biološkim roditeljima u otvorenim posvojenjima pokazuje se kao vrlo složena tema. S tim povezano, naglašava se kako proces posvojenja može biti

pozitivno iskustvo za sve uključene strane ukoliko postoji razumijevanje, podrška te otvorena komunikacija. Vrlo je važno posvetiti se odnosima sa braćom i sestrama tijekom procesa posvojenja. Ti odnosi mogu pružiti međusobnu podršku, smanjiti traumatska iskustva i osigurati emocionalnu stabilnost. U skladu s tim, postoje pozitivne strane zajedničkog posvojenja braće i sestara, kao što su međusobna podrška, smanjenje traumatskih iskustava te emocionalna stabilnost. Međutim, nerijetko je odvajanje braće nužno zbog različitih potreba, problema u ponašanju ili nekih drugih okolnosti. Ukoliko braća i sestre nisu smještena zajedno u posvojiteljskoj obitelji, važno je podržati održavanje kontakata biološke braće i sestara nakon posvojenja, kad god je to moguće i u skladu s dobrobiti djeteta. Ovaj kontakt može biti izvor podrške i sigurnosti za posvojenu djecu, međutim njegovo ostvarivanje i održavanje zahtjeva pažljivo vođenje i podršku stručnjaka. U konačnici, najvažnije je da socijalni radnici prepoznaju kompleksnost odnosa između braće i sestara u kontekstu posvojenja te pruže adekvatnu podršku kako bi se osigurala dobrobit djece.

Literatura:

1. Adopta (2023). *Unaprjeđuju se socijalne usluge namijenjene posvojiteljskim obiteljima i budućim posvojiteljima*. Posjećeno 8.5.2024. na mrežnoj stranici Adopte <https://www.adopta.hr/novosti/sastanaksministrom.html>.
2. Adopta (2024). Udruga za potporu posvajanju. Posjećeno 29.05.2024. na mrežnoj stranici Adopta : <https://www.adopta.hr/o-nama/o-adopti.html>.
3. Blažeka Kokorić, S., i Birovljević, J. (2015). Posvojiteljske obitelji – izazovi prilagodbe i reakcije okoline. U Maleš, D. (ur.), *Kako smo postali obitelj: Posvojenje – dio moje priče* (str. 33-60). Zagreb: Na drugi način.
4. Boyle, C. (2015). “What is the impact of birth family contact on children in adoption and long-term foster care?” A systematic review. *Child & Family Social Work*, 22(1),22–33.
5. Brodzinsky, D. (2006). Family structural openness and communication openness as predictors in the adjustment of adopted children. *Adoption quarterly*, 9(4), 1-18.
6. Brodzinsky, D. M. (2011). Children's understanding of adoption: Developmental and clinical implications. *Professional Psychology: Research and Practice*, 42(2), 200–207.
7. Baxter, C., Gorodzinsky, F. P., & Leduc, D. (2001). Understanding adoption: A developmental approach. *Paediatrics & Child Health*, 6(5), 281-291.
8. Chateaufneuf, D., Page, G., & Decaluwe, B. (2018). Issues surrounding post-adoption contact in foster adoption: The perspective of foster-to-adopt families and child welfare workers. *Journal of public child welfare*, 12(4), 436-460.
9. Cossar, J., & Neil, E. (2013). Making sense of siblings: Connections and severances in post-adoption contact. *Child & Family Social Work*, 18(1), 67-76.
10. Curtis, R., & Pearson, F. (2010). Contact with birth parents: Differential psychological adjustment for adults adopted as infants. *Journal of Social Work*, 10(4), 347-367.
11. Čop, M., i Svalina, I. (2015.) Obiteljskopравни aspekt izdvajanja djeteta iz obitelji. *Pravnik*, 48(98), 139-162.

12. Demick, J., & Warner, S. (1988). Open and Closed Adoption: A Developmental Conceptualization. *Family Process*, 27(2), 229–249.
13. Devendorf, J. (2023). *Closed adoption*. Posjećeno 28.5.2024. na mrežnoj stranici LawInfo.: <https://www.lawinfo.com/resources/adoption/closed-adoptions/>.
14. Ge, X., Natsuaki, M.N., Martin, D.M., Leve, L.D., Neiderhiser, J.M., Shaw, D.S., Villareal, G., Scaramella, L., Reid, J.B., & Reiss, D. (2008). Bridging the divide: openness in adoption and postadoption psychosocial adjustment among birth and adoptive parents. *Journal of family psychology*, 22(4), 529-540.
15. Gilmore, D. (2023). *Open or Closed Adoption: Advantages of Each Type of Adoption*. Posjećeno 8.5.2024. na mrežnoj stranici FindLaw <https://www.findlaw.com/family/adoption/open-or-closed-adoption-pros-of-each.html>.
16. Grgec-Petroci, V. (2015). Obitelj i posvojeno dijete. U D. Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelj: Posvojenje – dio moje priče* (str. 8-20). Zagreb: Na drugi način.
17. Grgec-Petroci, V. (2019). Važnost emocionalne veze između braće i sestara tijekom posvojenja. U S. Blažeka Kokorić (ur.), *Posvojenje – različite perspektive, isti cilj* (str. 125-141). Zagreb: Na drugi način.
18. Grotevant, H. D., McRoy, R. G., Wrobel, G. M., & Ayers-Lopez, S. (2013). Contact between adoptive and birth families: Perspectives from the Minnesota/Texas Adoption Research Project. *Child development perspectives*, 7(3), 193-198.
19. Grotevant, H. D., & McDermott, J. M. (2014). Adoption: Biological and social processes linked to adaptation. *Annual review of psychology*, 65, 235-265.
20. Heath, L. (2012). *The effects of adoption on identity formation: a qualitative analysis*. Doctoral dissertation. Florida:University of Central Florida Orlando.
21. Hodges, J. (2005). Adoption and fostering. *Psychiatry*, 4(7), 49–53.
22. Jakovac-Lozić, D. (2021). Posvojenje. U D. Hrabar, N. Hlača, D. Jakovac-Lozić, A. Korać Graovac, I. Majstorović, A. Čulo Margaletić i I. Šimović, *Obiteljsko pravo* (str. 199 – 209). Zagreb: Narodne novine.

23. Juffer, F., & Van Ijzendoorn, M. H. (2005). Behavior problems and mental health referrals of international adoptees: A meta-analysis. *JAMA*, 293(20), 2501-2515.
24. Kralj, S., Modić Stanke, K., i Topčić-Rosenberg, D. (2014). *Problemi i potrebe posvojiteljskih obitelji tijekom procesa prilagodbe i integracije posvojene djece u obitelj, odgojno obrazovne institucije i okolinu*. Zagreb: Udruga ADOPTA.
25. Leathers, S. J. (2005). Separation from siblings: Associations with placement adaptation and outcomes among adolescent in long-term foster care. *Children and Youth Services Review*, 27(7), 793-819.
26. Loehlin, J. C., Horn, J. M., & Ernst, J. L. (2010). Parent–child closeness studied in adoptive families. *Personality and Individual Differences*, 48(2), 149–154.
27. Ludvigsen, A., & Parnham, J. (2004). Searching for siblings: The motivations and experiences of adults seeking contact with adopted siblings. *Adoption & Fostering*, 28(4), 50-59.
28. Meakings, S., Coffey, A., & Shelton, K. H. (2017). The Influence of Adoption on Sibling Relationships: Experiences and Support Needs of Newly Formed Adoptive Families. *The British Journal of Social Work*, 47(6), 1781–1799.
29. Meakings, S., Paine, A. L., & Shelton, K. H. (2021). Birth sibling relationships after adoption: experiences of contact with brothers and sisters living elsewhere. *The British Journal of Social Work*, 51(7), 2478-2499.
30. Miletić, D. (2015). Priprema, praćenje i pomoć djeci i posvojiteljima u procesu posvojenja-iskustvo Dječjeg doma Zagreb. U D. Maleš (ur.), *Kako smo postali obitelj: Posvojenje- dio moje priče* (str. 73-79). Zagreb: Na drugi način.
31. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini*. Posjećeno 8.5.2024. na mrežnim stranicama Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike <https://mrosp.gov.hr/pristup-informacijama-16/strategije-planovi-programi-izvjesca-statistika/statisticka-izvjesca/12012>.

32. Neil, E. (2009.a). Post-adoption contact and openness in adoptive parents' minds: Consequences for children's development. *Child and Family Social Work*, 14(3), 293-309.
33. Neil, E. (2009.b). The corresponding experiences of adoptive parents and birth relatives in open adoptions. *International advances in adoption research for practice*, 269-293.
34. Neil, E. (2012). Making sense of adoption: Integration and differentiation from the perspective of adopted children in middle childhood. *Children and Youth Services Review*, 34(2), 409-416.
35. Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.
36. Petrović, M. (2023). Potraga za identitetom kod posvojenog djeteta. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 57(109), 79-118.
37. Quality4Children (2007). *Quality4 Children Standards for Out-of-Home Child Care in Europe*. Posjećeno 7.5.2024. na mrežnim stranicama https://udomiteljizadjecu.hr/wp-content/uploads/documents/publikacije/Quality4children_standardi.pdf.
38. Siegel, D.H. (2008). Open Adoption and Adolescence. *Families in Society*, 89(3), 366-374.
39. Smith, M., González-Pasarín, L., Salas, M. D. & Bernedo, I. M. (2020). Review of benefits and risks for children in open adoption arrangements. *Child & Family Social Work*, 25(4), 761-774.
40. Soares, J., Rahla, S., Barbosa.Ducharme, M. & Palacios, J. (2019). Adoption-Related Gains, Losses and Difficulties: The Adopted Child's Perspective. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 36, 259-268.
41. Sobol, M.P., Daly, K.J. & Kelloway, E.K. (2000). Paths to the Facilitation of Open Adoption. *Family Relations*, 49(4), 419-424.
42. UNICEF (2008). *Pravo djeteta na život u obitelji*. Posjećeno 8.5.2024. na mrežnoj stranici UNICEFA <https://www.unicef.org/croatia/reports/pravo-djeteta-na-zivot-u-obitelji>.

43. Vučković, J. i Modić Stanke, K. (2016). Implicitni stavovi prema posvojenoj djeci - treba li budućim stručnjacima (dodatna) edukacija o temi posvojenja?. *Suvremena psihologija*, 19 (2), 135-148.
44. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, br. 18/2022, 46/2022, 119/2022, 71/2023, 156/2023.
45. Zamostny, K.P., O'Brien, K.M., Baden, A.L. & Wiley, M. (2003). The Practice of Adoption: History, Trends, and Social Context. *The Counseling Psychologist* 31(6), 651-678.